

ОСОБЛИВОСТІ “НОВОГО КУРСУ” Ф.Д. РУЗВЕЛЬТА: ПОЛІТИКА ВИХОДУ ІЗ КРИЗИ ТА МОЖЛИВІСТЬ ЗАСТОСУВАННЯ ЇЇ ОКРЕМИХ АСПЕКТІВ В ПРАВОВІЙ СИСТЕМІ УКРАЇНИ

Юрченко М. М.
Мазуренко А. С.

Стаття присвячена дослідженню окремих аспектів політики “нового курсу” Ф.Д. Рузвельта (політики, що сприяла виходу із “великої депресії”, яка була наслідком світової економічної кризи, що охопила в 30-х роках ХХ століття також і Сполучені Штати Америки) основу якої складали заходи щодо посилення державного регулювання економіки, дефіцитного фінансування бюджету, найважливіші інституційні перетворення, що торкнулися практично усіх сфер життя країни. Проаналізовано основні закони та інші нормативні акти, які були покликані створити необхідні умови для швидкого виведення із кризи промисловості та сільськогосподарського виробництва.

Ключові слова: “Новий курс”, економічна криза, “Мозковий трест”, закон Вагнера, кодекс “чесної конкуренції”.

Статья посвящена исследованию отдельных аспектов политики “нового курса” Ф. Рузвельта (политики, способствовавшей выходу из “большой депрессии”, которая была следствием мирового экономического кризиса, охватившего в 30-х годах ХХ века также и Соединенные Штаты Америки) основу которой составляли меры по усилению государственного регулирования экономики, дефицитного финансирования бюджета, важнейшие институциональные преобразования. Проанализированы основные законы и другие нормативные акты, которые были призваны создать необходимые условия для быстреего вывода из кризиса промышленности и сельскохозяйственного производства.

Ключевые слова: “Новый курс”, экономический кризис, “Мозговой трест”, закон Вагнера, кодекс “честной конкуренции”.

In terms of finding a way out of our state of crisis, the best is borrowing advanced experience of foreign countries. History knows many examples lightning achieving effective results in carrying out reforms.

The profound social and economic transformation, a large number of reforms to stabilize the economic situation in the country, searching theoretical concepts appropriateness of government intervention in the management of the national economy during the economic crisis were of great historical importance and marked the beginning of the introduction of the United States of America (hereinafter - the US) policy, known as the “New Deal of Franklin Delano Roosevelt.”

The article investigates certain aspects of New Deal policies of Franklin Delano Roosevelt, based on made up measures to strengthen state regulation of the economy, the budget deficit financing, the most important institutional changes. The basic laws and other regulations in the financial system, which were intended to create

the necessary conditions for the withdrawal of the crisis of industrial and agricultural production. Although the implementation of the policy of “New Deal” bore some extent, stringent since been modified value system, but the results of its introduction yielded positive results. The tasks were performed in full. And even more - not only the country out of crisis, but also became a higher level of development.

Tags: “New Deal”, economic crisis, “brain trust”, Wagner Act, a code of “fair competition”.

Економічна криза є однією з найгостріших проблем у нашій державі. Українська економіка є складовою світового фінансового й економічного простору, а отже, зазнає багатьох впливів, які частіше є згубними, ніж корисними.

Так, криза в Україні є, зокрема, наслідком світової фінансової кризи й ускладнюється зростанням зовнішнього боргу та політичною розбалансованістю суспільства й кризою споживчого кредитування. На момент проголошення Акту незалежності Україна мали неабиякий потенціал та матеріальну базу для перетворення в одну з розвинутих країн світу. Проте хаотична політика влади в перші роки самостійності призвела до стабільного зниження валового внутрішнього продукту та дефолту національної валюти.

Недостатній рівень розвитку внутрішнього ринку, недосконала та застаріла структура економіки, з переважанням сировинного виробництва, сприяли розгортанню катастрофічної ситуації в нашій державі. Технологічне відставання на цілу епоху, висока спрацьованість устаткування і, як наслідок, низька якість продукції не дозволяють Україні бути виробником недорогих та конкурентоздатних товарів на світовому ринку. Звідси низький рівень валового національного та валового внутрішнього продуктів; звідси наплив товарів закордонного виробництва, що, звісно, не сприяє розвитку вітчизняної економіки та укріпленню гривні; звідси падіння купівельної спроможності наших громадян, мітинги, страйки; звідси недовіра до влади, яка не здатна управляти коштами держави, в якій нібито все є... [1]

В умовах пошуку шляхів виходу нашої держави із кризи, найбільш оптимальним є запозичення передового досвіду зарубіжних держав. Історії відомо багато прикладів досягнення блискавичних ефективних результатів при проведенні реформ. Розглянемо один із них.

Глибокі соціально-економічні перетворення, проведення великої кількості реформ з метою стабілізації економічної ситуації в державі, пошук теоретичних концепцій доцільності державного втручання в управління національним господарством в період економічної кризи мали важливе історичне значення та стали початком запровадження в Сполучених Штатах Америки (далі - США) політики, відомої під назвою “Новий курс Ф. Рузвельта”.

Актуальність обраного для розгляду прикладу, пов'язана з тим, що політика "Нового курсу" Ф. Рузвельта (проводилася в 1933-1939 роках та була спрямована на подолання наслідків Великої депресії (1929-1933)) є однією із найбільш відомих, результативних та успішних економічних реформ, які охопили всі сфери економіки та систему соціальних відносин в державі, що опинилася в глибокій депресії, а тому на прикладі реалізації зазначеної політики, спробуємо здійснити аналіз проведених реформ та дослідити яким чином можливо використати окремі аспекти політики виходу із кризи США в правовій системі України.

Дослідженням особливостей запровадження та реалізації політики "Нового курсу" в США, займалися багато провідних вчених, серед яких Лютов А.А., Коломойцев Є.В., Мальков В.Л., Яковлев М.М., Б. Андерсон, Ф. Томпсон та ін. Метою наукової статті є розгляд запроваджених реформ, запропонованих заходів виходу із кризи та законодавче забезпечення обраної політики, а також дослідження можливості застосування її окремих аспектів в правовій системі нашої держави.

Глобальна монополізація стала основною причиною світової економічної кризи (1929-1933 рр.) - однієї з найбільших криз перевиробництва за всю історію капіталізму. Контролюючи майже всі галузі виробництва, монополістичні об'єднання утримували високу ціну на вироблену продукцію при її низькій собівартості, намагаючись отримати надвисокі прибутки. Однак внаслідок розорення дрібних підприємців, зростання безробіття та інших чинників різко зменшилась платоспроможність населення, що призвело до кризи перевиробництва. Криза охопила всі країни світу, але найбільше від неї постраждали США і Німеччина. Так, у США в 1933 р. порівняно з до кризовим періодом обсяг виробництва скоротився на 63% (загальне скорочення виробництва у світі становило 38%). Особливо різко криза проявилась у важкій промисловості. Катастрофічно зростало безробіття. На кінець 1932 р. в США нараховувалось майже 17 млн. безробітних, в Німеччині - 7,5 млн. Реальна заробітна плата зменшилася на 35%. Різке зниження цін на сільськогосподарську продукцію, податковий прес призвели до розорення значної частини (14%) фермерських господарств у США. [2] Криза також охопила фінансово-кредитну систему багатьох країн світу, спричинила банкрутство великої кількості банків, втрату мільйонами громадян своїх заощаджень.

Спробою виходу із кризи в США стало запровадження політики "Нового курсу".

Розглянемо особливості впровадження політики "Нового курсу", її історичне значення для США та результати її здійснення. "Новий курс" Рузвельта складався із великої кількості реформ, для реалізації яких конгрес приймав численні закони, президент видавав укази, а також реалізовувалися ідеї та проводилися експерименти в усіх сферах життєдіяльності країни. Означена політика проводилася у 2 етапи.

Основними принципами діяльності Ф. Рузвельта, при запровадженні реформ, були швидкість, оперативність та ефективність. Саме для цього було створено "Мозковий трест", організацію, що об'єднувала найкращих науковців та провідних економістів держави, які розробили теоретичні аспекти політики виходу із кризи. Майже за 100 днів правління Ф. Рузвельта було прийнято більше 15 законодавчих актів, які одразу ж призвели до очікуваного та бажаного результату. [3] Охарактеризуємо

деякі з них детальніше.

По-перше, було реформовано банківську систему: накладено тимчасовий арешт на рахунки усіх банків країни з метою їх "оздоровлення"; відбулося укрупнення банків, що само по собі призвело до припливу в них вкладів, поповнення новими кредитами реконструктивної фінансової корпорації. Значна кількість дрібних банків змушена була припинити своє існування. Також встановлено жорсткий державний контроль над золотим запасом країни. Таким чином, на основі Закону про банківську діяльність 1933 р. були створені в 1934 р. Федеральна корпорація страхування вкладів, а згодом, Федеральна корпорація страхування позик і заощаджень, основною метою діяльності яких було відновлення довіри до банків та захист банківських вкладів населення. [4] Закон про банківську діяльність передбачав страхування вкладів для всіх банків - для федеральних банків це страхування стало обов'язковим, для банків штатів - добровільним.

По-друге, відбулося реформування промисловості, яку розділили на 17 галузевих груп. Кожна із груп приймала свій кодекс "чесної конкуренції", яким встановлювався обсяг виробництва відповідно до ринків збуту, формувалися ціни на продукцію, визначалися умови праці для робітників, заробітна плата, соціальні пільги та ін. В червні 1933 р. прийнято Закон про відновлення національної промисловості, який фактично запровадив державне втручання в промисловий центр країни. [4] Також не менш важливе значення мало прийняття законів про регулювання сільського господарства, допомогу фермерам та ін.

З підписанням 1 березня 1936 р. закону про збереження родючості ґрунтів і про квоти для внутрішнього ринку відкрився другий етап в аграрній політиці "нового курсу". [4] Мета уряду залишилася колишньою - підняти ціни на продукцію, що поставляється на ринок великими фермерськими господарствами, проте спосіб її досягнення було значно видозмінено. Закон передбачав виплату преміальних платежів власникам землі, дозволяв тимчасово виводити землі з-під посівів тих культур, які її виснажували. Зберігши ідею покращення родючості землі, закон сприяв посиленню регулюючих приписів держави щодо забезпечення споживчого ринку основними сільськогосподарськими продуктами та встановлення єдиної ціни на них. Таким чином фактично було запроваджено антикризову політику в аграрному секторі економіки.

Далі було здійснено втручання держави в соціальну сферу, адже найбільшою проблемою в країні стало масове безробіття. Для подолання безробіття було розроблено низку державних програм. Зокрема, запроваджено систему страхування та пенсійного забезпечення, безробітним надавалися фінансова допомога та субсидії, виконувалися інші соціальні проекти. 12 травня 1933 року прийнято закон про асигнування, який визначав умови надання допомоги безробітним. [4] Прийняті в подальшому законодавчі акти визначали умови праці та взаємовідносини найманих робітників із підприємцями.

Не менш важливе значення мало прийняття 5 липня 1935 року Національного закону про трудові відносини (більш відомий під назвою "закон Вагнера"), що регулював трудові відносини. [4] Вперше в історії США профспілкові права офіційно проголошувалися і захищалися державним органом, який був наділений реальною владою. Законом заборонялося кримінальне переслідування трудящих за створення профспілок та участь у легальних страйках; підприємці зобов'язували-

ся укладати із профспілками колективні договори і не приймати на роботу осіб, які не входять до профспілок, що підписали колективний договір (вводився так званий принцип закритого цеху); визнавалося право на страйки, якщо порушувалися приписи закону. Для розслідування скарг профспілок та робітників на “несправедливу трудову практику” підприємців і з метою припинення такої практики, було створено Національне управління з трудових відносин, наділене широкими повноваженнями, в тому числі правом поновлювати на роботі звільнених працівників.

25 червня 1935 р. був прийнятий Закон про справедливу регламентацію праці, який встановив мінімальну заробітну плату - 25 центів за годину з її підвищенням у наступні 7 років до 40 центів і максимальний робочий тиждень - 44 години із скороченням у наступні 3 роки до 40 годин. [3] Положення Закону стосувалися тільки робітників задіяних на підприємствах, що здійснювали торгівлю між штатами, тобто підприємствах національного значення. Його застосування було важко контролювати, тому, що підприємці часто включали в заробітну плату інші послуги. Але в цілому закон став великим кроком вперед в галузі трудового законодавства.

Реформа торкнулася також і адміністративної сфери. Створено нові міністерства, спеціальне виконавче управління президента, два нових структурних підрозділи президентської влади: Федеральне агентство громадських робіт та Агентство цінних паперів, які на постійній основі повинні були, разом з іншими відомствами, здійснювати керівництво виконанням прийнятих програм. [3] Тим самим було остаточно визнано право президента на регулювання економічних і соціальних відносин та на створення з цієї метою постійно діючого адміністративного механізму.

В сфері зовнішньої політики уряд ініціював ухвалення Закону про торгівлю (2 березня 1934 р.), який передбачав при підписанні торгових договорів взаємне зниження тарифів на 50% на розсуд президента “в інтересах американської промисловості і сільського господарства”. [6] Метою прийняття закону було збільшення експорту і відкриття для США іноземних ринків. Закон був радикальним заходом в протекціоністській країні, якою на той час були США. Через кілька років зазначений закон дав відчутні результати.

При здійсненні політики “Нового курсу” найважливішим завданням для Ф. Рузвельта був порятунок і стабілізація фінансової системи США. В основу зазначеної політики лягли заходи щодо посилення державного регулювання економіки, дефіцитного фінансування бюджету, найважливіші інституційні перетворення. “Новий курс” розпочався із реформування фінансової системи взагалі і банківської справи зокрема. Разом з тим нові закони та інші акти у сфері фінансової системи покликані були створити необхідні умови для виведення із кризи промислового та сільськогосподарського виробництва. Найважливіші рішення, прийняті за перші сто днів перебування при владі адміністрації президента Ф. Рузвельта, заклали фундамент системи державного регулювання економіки США. Масштаби цих рішень, їх характер сприяли швидкому переходу американської економіки до оздоровлення.

Враховуючи вищевикладене, можна стверджувати, що запорукою досягнення успіху виходу України із кризи є дослідження проведених реформ в економічно-розвинутих країнах світу, зокрема в США, а також запозичення

деяких аспектів їх позитивного досвіду. При цьому доцільно не повне копіювання проведених в інших країнах реформ, а конструктивна імплементація їх передового досвіду та повною мірою адаптація цих заходів до нашої правової системи. В Україні також можливо створення організації (на зразок “Мозкового тресту”), яка б могла залучати до роботи не лише українських фахівців, а й провідних вчених світу, з метою дослідження проблемних питань та розроблення стратегії виходу із кризи. Що ж стосується можливості використання інших аспектів реформ, що розглянуті в даній статті, тут виникають деякі проблеми. Зокрема, реформи у банківській системі США носили досить радикальний та жорсткий характер, до яких наша країна ще не готова. Проте деякі заходи відносно боротьби із бідністю та безробіттям, створенню нових робочих місць можливо запозичити. Одна з цілей, яка ставилася при створенні робочих місць, підняття купівельної спроможності громадян. Кожний працюючий, отримуючи заробітну плату, природно її витрачав, купуючи необхідне. А це означало, що збільшувалася потреба у виробництві товарів, необхідність задоволення якої призвела до появи нових робочих місць у різних секторах економіки.

Наступним кроком, що сприятиме виходу України із кризи є ідеологічний та інформаційний аспекти. Так, при запровадженні та здійсненні політики “Нового курсу”, Ф. Рузвельт постійно спілкувався з населенням, адже заходи були не популярними, певною мірою, носили жорсткий характер, а тому виникала необхідність роз’яснення громадянам держави необхідності та доцільності в проведенні різного роду заходів. Щодо нашої держави, для реалізації даного кроку, необхідно широко залучати засоби масової інформації, які б не тільки доводили до громадян сутність реформ, а й переконували у їх необхідності. В Україні вже здійснюються певні заходи в даному напрямку. Так, зокрема, в телевізійних ефірах виходять програми із виступами Президента України, Прем’єр-міністра, Голови Верховної ради та ін.

Виходячи з вищевикладеного можна стверджувати, що запровадження “Нового курсу” Ф. Рузвельта мало важливе значення для оптимального виходу Сполучених Штатів Америки із кризи. Для юридичного забезпечення зазначеної політики було прийнято велику кількість законодавчих актів, що діють і сьогодні. Хоча процес здійснення політики “Нового курсу” носив, певною мірою, жорсткий характер, адже було змінено систему цінностей, проте результати її запровадження дали позитивні результати. Завдання були виконані у повному обсязі. І навіть більше - країна не лише вийшла із кризи, але й стала на вищий рівень свого розвитку. Якщо наразі в українських політиків буде достатньо державницької мудрості, рішучості, далекоглядності, то наш народ в найближчому майбутньому зможе жити в правовій, соціальній державі, і не потрібно для цього вигадувати щось нове, необхідно з розумом використати надбання та досвід передових держав світу.

Література:

1. Електронний ресурс. Режим доступу: <http://gazeta.ua/blog/1448/ekonomichna-kriza-v-ukrayini-i-shlyahi-yiyipodolannya>
2. Електронний ресурс. Режим доступу: <http://sdamzavaz.net/1-51387.html>
3. Електронний ресурс. Режим доступу: http://stud.com.ua/48319/politekonomiya/noviy_kurs_ruzvelta

4. Електронний ресурс. Режим доступу: <http://ua-referat.com>: Особливості Нового курсу Ф. Рузвельта в США.

5. Електронний ресурс. Режим доступу: http://studme.com.ua/122106058318/politekonomiya/osnovnye_napravleniya_novogo_kursa.htm

6. Електронний ресурс. Режим доступу: <http://sylalyudey.org/publikatsiyi/istoriya-vidomih-reform-suchasnosti-shho-mozhe-vikoristati-ukrayina/>

*Юрченко М.М.,
кандидат політичних наук, доцент,
доцент кафедри державно-правових дисциплін*
*Мазуренко А.С.,
викладач кафедри
державно-правових дисциплін*
ОДУВС
Надійшла до редакції: 16.03.2016

УДК 343.575(430)